

Kolekcja starych druków w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i jej proveniencji

Agnieszka Rogalińska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ORCID: 0000-0003-2355-6418

Cytuj jako: Rogalińska, A. (2022). Kolekcja starych druków w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i jej proveniencji. W: B. Chrapczyńska, M. Świrad (red.), *Funkcjonowanie biblioteki naukowej w zmieniającym się otoczeniu społecznym* (s. 132-154). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Streszczenie: Artykuł stanowi podsumowanie kilkuletnich badań nad kolekcją starych druków w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, ze szczególnym uwzględnieniem wyników badań proveniencyjnych. Omówiono w nim kwestie teoretyczne badań proveniencyjnych. Przedstawiono dwie grupy książek: polonika i książki przejęte ze zlikwidowanej Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu. Zaprezentowano właścicieli książek pochodzących z różnych regionów Polski i spoza jej granic. Przedstawiono historię Izby Przemysłowo-Handlowej oraz jej księgozbiór na podstawie zachowanego katalogu jej zbiorów. Wskazano na konieczność kontynuowania badań i problemy z nimi związane: brak narodowej bazy proveniencji oraz brak polskiej normy opisu proveniencyjnego. Kolekcja jest ciekawą częścią zbiorów Biblioteki i może być wykorzystana do celów naukowych, edukacyjnych i marketingowych.

Słowa kluczowe: biblioteki naukowe, zbiory specjalne, stare druki, znaki własnościowe książek, Biblioteka Izby Przemysłowo-Handlowej, historia.

6.1. Wstęp

Działająca od 1947 roku Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu, obecnie Uniwersytetu Ekonomicznego¹, gromadziła księgozbiór zgodnie z profilem naukowym uczelni poprzez kupno, dary, wymianę. W początkowym okresie duże znaczenie miał także zakup antykwaryczny. W księgozbiornie Biblioteki z czasem wyodrębniła się grupa książek wydanych przed 1800 rokiem, a więc starych druków.

W skład kolekcji starych druków wchodziły dwie grupy książek. Pierwsza to polonika, z których większość wpłynęła do Biblioteki w latach 1955-1966 drogą zakupów antykwarycznych lub jako dary. Z tej grupy 11 woluminów trafiło do zbiorów jeszcze przed 1954 rokiem, ale w inwentarzu Biblioteki do 1954 roku nie wpisywano daty wpływu. Druga grupa to książki przejęte w 1950 roku po zlikwidowanej Izbie Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu. Stare druki z grupy poloników zostały wpisane do wspólnego inwentarza książek, opracowane, a opisy znalazły się w kartkowym katalogu alfabetycznym wraz z opisami wszystkich książek posiadanych przez Bibliotekę. Stare druki wyodrębnione z całości zbiorów otrzymanych po Izbie Przemysłowo-Handlowej zostały wpisane do specjalnego wykazu inwentarzowego, ale nie zostały skatalogowane. Całość kolekcji przechowywano w zwykłej drewnianej szafie w gabinecie dyrektora. Brakuje informacji na temat, czy kiedykolwiek i komukolwiek były udostępniane.

Zainteresowanie kolekcją nastąpiło na początku XXI wieku w związku z powstaniem możliwości jej właściwego przechowywania w nowym budynku Biblioteki, a także z rozwojem technologii informatycznych, powstaniem bibliotek cyfrowych oraz nowej normy opracowania starych druków. Wiosną 2006 roku przeprowadzono skontrum w kolekcji. W październiku 2006 roku kolekcja została poddana procesowi fumigacji. Następnie utworzono inwentarz komputerowy wszystkich dzieł w kolekcji i przystąpiono do opracowania komputerowego w formacie MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków. Kolekcja zawiera 370 jednostek inwentarzowych (sygnatur), co stanowi 366 dzieł (opisów bibliograficznych) zawartych w 227 woluminach (stan na maj 2022 roku). W nowym budynku Biblioteki (od 2011 roku) kolekcja przechowywana jest w szafie panczernej w pomieszczeniu zwanym „skarbczykiem”.

Stare druki nie są wypożyczane. Od grudnia 2006 roku, z chwilą gdy Biblioteka stała się członkiem konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, zaczęły być digitalizowane i udostępniane na jej platformie. Obecnie 153 z 366 opisów bibliograficznych ma link do wersji cyfrowej.

Kolekcja zawiera dzieła zgodne z przedmiotami wykładanymi na Uniwersytecie Ekonomicznym, a więc z dziedziny ekonomii, filozofii, prawa, geografii, historii, polityki i innych nauk społecznych. Książki wydane są w językach: polskim, francuskim, niemieckim i łaciń-

¹ Uczelnia kilkakrotnie zmieniała nazwę – w 1950 roku na: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, w 1974 roku na: Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego i w 2008 roku na: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, http://www.ue.wroc.pl/uczelnia/13222/historia_uczelni.html (dostęp 28.10.2021).

skim. Tematyczne omówienie kolekcji zostało zaprezentowane w osobnym artykule (Rogałńska, 2007, s. 31-46). W niniejszym tekście przedstawiono wyniki badań proveniencyjnych tej kolekcji.

6.2. Z historii badań proveniencyjnych

Badania proveniencyjne książek mają na celu ustalenie ich właścicieli, użytkowników oraz większych kolekcji. Jak podaje *Encyklopedia książki*: „Proweniencja (łac. *provenio* – pochodzę) – pochodzenie, rodowód książki, zawarty w znakach własnościowych w niej zamieszczonych oraz w archiwaliach związanych z danym obiektem. Wyjaśnia historię egzemplarza poprzez ujawnienie danych właścicieli książek, jej użytkowników oraz kolekcje biblioteczne udokumentowane odpowiednimi przekazami archiwalnymi i oznaczeniami własnościowymi” (Cubrzyńska-Leonarczyk, 2017, s. 466).

Z kolei *Encyklopedia wiedzy o książce* określa znak własnościowy książki jako znak litericzny lub graficzny, wskazujący właściciela książki, określający jej przynależność do danego zbioru bibliotecznego. Najczęściej występował w formie odręcznych zapisków własnościowych, podpisu, herbu właściciela, ekslibrisu, supereklibrisu, pieczętki bibliotecznego (Birkenmajer, Kocowski i Trzynadłowski, 1971, s. 2627).

Badania proveniencyjne polegają na:

- 1) zarejestrowaniu wszelkich form znaków własnościowych na książce oraz wiadomości zawartych na ten temat w stosownych archiwaliach,
- 2) właściwym ich zidentyfikowaniu, uporządkowaniu i objaśnieniu, tj. określeniu czasu powstania i środowiska, w którym książka była użytkowana.

Wyniki tych czynności służą do dalszych opracowań historycznych i socjologicznych. Badania proveniencyjne są częścią nauk pomocniczych historii (Cubrzyńska-Leonarczyk, 2017, s. 466-467).

Badaniem zapisków rękopiśmiennych w dawnej książce drukowanej zajmowali się przede wszystkim bibliotekarze i historycy, którzy spotykali się z nimi podczas opracowań starych druków. Wyniki tych badań publikowane były między innymi w pracy Teodora Wierzbowskiego (1853-1923): *Bibliographia polonica XV ac XVI ss.* (Varsaviae 1889-1894) oraz Rudolfa Kotuli (1875-1940): *Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarnieckiego mieszczących się obecnie w Baworovianum we Lwowie* (Lwów, 1929). Recenzja tego opracowania, pióra Kazimierza Piekarskiego (1893-1944), była pierwszym głosem krytycznym dotyczącym problemu badań proveniencyjnych (Piekarski, 1929, s. 388-415). Piekarski przedstawił w niej zadania i metody tych badań. Wyjaśnił, że celem badań proveniencyjnych nie jest tylko samo wyszukiwanie właścicieli książek, lecz też poznanie oddziaływania książki na społeczeństwo, ujawnienie jego kultury literackiej oraz uzyskanie obrazu ogólnego poziomu kulturalnego grup społecznych. Z kolei Bronisław Kocowski (1907-1980), profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, zwracał uwagę na znaczenie każdego, nawet najmniejszych

znaków proveniencyjnych naniesionych na stare druki ze względu na ich wielką wartość dla śledzenia losów książki. Szczególną wagę miało to po II wojnie światowej, podczas której uległy zniszczeniu i rozproszeniu zbiory polskich bibliotek. Wyraził on konieczność monograficznego omówienia historii poszczególnych księgozbiorów. Postulował zespołową pracę nad znakami własnościowymi, centralizację prac badawczych, dokumentowanie znaków własnościowych poprzez ich mikrofilmowanie, gromadzenie i ujawnianie w tworzonych kartotekach (Kocowski, 1951, s. 75-84).

Do postulatów badawczych Kocowskiego nawiązała Maria Sipayłło (1905-1990), pracująca od 1957 roku w Oddziale Starych Druków Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Zorganizowała warsztat, ustaliła założenia teoretyczne, a szczególnie metodologiczne, i przeszkoliła wiele osób w dziedzinie odczytywania i interpretacji wszelkich znaków własnościowych. Swoją wiedzę i ogromne w tej dziedzinie doświadczenie przekazała w obszernym artykule. Autorka zwraca w nim uwagę na konieczność drobiazgowej analizy całej książki, wyszukiwania wszelkich znaków własnościowych i różnego rodzaju zapisków, przebadania ich i odpowiedniego zarejestrowania. W tym celu stworzony został cały system kartotek: alfabetyczna kartoteka właścicieli książek składająca się z kart głównych i odsyłaczowych, zeszyty, do których wpisane są kolejne opracowane już książki w porządku sygnatur i dodawane przy każdej z nich hasło karty głównej z kartoteki alfabetycznej, indeksy rzeczowe (m.in. znaków własnościowych, grup właścicieli) (Sipayłło, 1975, s. 10-23).

Należy zaznaczyć, że nie istnieje norma regulująca zasady sporządzania opisu proveniencyjnego. Większość współczesnych bibliotek zarówno w katalogach drukowanych, jak i kartkowych stosuje jednocześnie opis proveniencyjny przy opisie bibliograficznym i alfabetyczny spis właścicieli (Franczyk-Cegła, 2018, s. 75).

W 2008 roku powstała nowa instrukcja opracowywania starych druków w formacie MARC 21, autorstwa Haliny Mieczkowskiej. Nie uwzględniała ona pól dla proveniencji, ponieważ jej zadaniem była pomoc w opracowaniu dzieła, a nie konkretnego egzemplarza. Forma zapisu proveniencji pozostała sprawą wewnętrzną każdej biblioteki. Biblioteki najczęściej wykorzystują w tym celu pole 561 na cytowanie proveniencji i pole 563 na informacje o oprawie. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu przyjmuje dodatkowo pole 569 na opis defektów. Nazwy właścicieli nie mogą być indeksowane w polach 7XX, ponieważ system tego nie przewiduje. Nie mają tym samym powiązania z rekordem khw. Wyszukiwanie odbywa się przez słowo kluczowe z wykorzystaniem pól lokalnych 900 i 910 dla nazwy ujednocionej, co pozwala grupować książki tego samego właściciela (Karlak, 2009, s. 34). Biblioteka Ossolineum wprowadziła możliwość wyszukiwania przez hasła: Kolekcja, proveniencja/hasło przedmiotowe ang., fr. Informacja znajduje się w opisie książki w polu 950.

Wyszukiwanie starych druków w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu odbywa się w katalogu komputerowym przez wpisanie hasła: Wydawnictwa przed 1800 lub sygnatury, np. SD 1. Informacja o proveniencji lub jej braku znajduje się w polu 561 opisaney książki.

6.3. Proweniencje starych druków z grupy poloników

Badania proveniencyjne nad kolekcją rozpoczęto w 2008 roku. Pierwsze wyniki opublikowano w 2010 roku. Dotyczyły one małopolskich i lwowskich znaków własnościowych występujących w kolekcji (Rogalińska, 2010, s. 37-44). Kolekcja zawiera też książki pochodzące z innych regionów Polski, a także spoza jej granic.

Znaki proveniencyjne występujące na książkach to przede wszystkim pieczętki, podpisy właścicieli, zapiski ręczne oraz naklejki. Na wielu egzemplarzach kolekcji nie ma żadnych znaków informujących o ich pochodzeniu. Zapisy inwentarzowe też często są niekompletne. Przy wielu pozycjach zauważalny jest brak roku i sposobu nabycia książki, a jeśli jest informacja „dar”, to nie ma podanej nazwy darczyńcy.

Proweniencje starych druków z grupy poloników zaprezentowane są w tab. 6.1. W poz. 3 wyjątkowo wpisana jest naklejka na książce, a w poz. 60 dodatkowo superekslibris. W tabeli nie podano tych proveniencji, których treść jest na dzień dzisiejszy niemożliwa do odczytania.

Tabela 6.1. Proweniencje poloników

Lp.	Nazwa właściciela	Treść pieczętki	Treść zapisu ręcznego	Sygnatura
1	Bartochowski Jan		Jan Bartochowski	SD 1
2	Biblioteka Jagiellońska	Bibliotheca Univ. Jagiell. Cracoviensis; Bibliotheca Jagiellonica dublet; Wyłączono z zasobu dubletów Bibl. Jagiell.		SD 10 SD 12 SD 13 SD 14 SD 78 SD 160
3	Biblioteka Klasztoru oo. Trynitarzy w Wilnie		Collegii Antecollensis Ord. SS Trinitatis N. 26 [naklejka]	SD 58
4	Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk	Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk		SD 220
5	Biblioteka Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie	Biblioteka T. WZ P. U.U. J. w Krakowie		SD 10
6	Bieliński Jan		Jan Bieliński	SD 161
7	Celińscy	Księgozbiór Celińskich z Cekowa		SD 109 SD 110 SD 111 SD 112 SD 113 SD 114

A. Rogalińska, Kolekcja starych druków w zbiorach Biblioteki Głównej UE we Wrocławiu...

8	Chądryńscy		Anno 1842 emptus per [...] Chądryński; W roku 1910 odziedziczył tę książkę wnuk Chądryńskiego Stanisław [...]	SD 24
9	Chojnacki Henryk		Henri Chojnacki	SD 20
10	Dobrowolski K. Joz.		Pro Bibliotheca Lublin [...] a K. Joz. Dobrowolski Jurato Trzeszcza	SD 19
11	Dzwonkowski Piotr		Ex libris Petri Dzwonkowski	SD 231
12	Engeström Wawrzyniec	Księgozbiór Engeströma		SD 49
13	Gosunski Tomasz Antoni		Ex libris Thoma Antony Gosunski Decanus [...] Krobeny et Borceny [...] Parochi Pempowiany	SD 154
14	Grabiński		Ex libris Benus Grabiński	SD 21
15	Grotowski		Grotowski	SD 53
16	Gieysztor Jakub Kazimierz	Jak. Kaz. Gieysztor		SD 2
17	Juszowski Jan P.		Joannus P. Juszowski	SD 59
18	Koczorowski	Ex libris Gościeszyn	Koczorowski; T. Koczorowski; Hic liber emptus Leopoli [...] 1766 [...] per Adamus Thomas Rogala Koczorowski	SD 24 SD 25 SD 58 SD 68 SD 85 SD 86 SD 87 SD 154 SD 155 SD 159
19	Konopkowie h. Nowina; Biblioteka Konopków	Biblioteka Nowina Konopków		SD 59
20	Krasińscy	Biblioteka Ordynacyi Krasińskich		SD 109 SD 110 SD 111 SD 112 SD 113 SD 114
21	Królewski Korpus Kadetów	Biblioteka Korpusu Kadetów		SD 109
22	Lubliński Hipolit		Hipolita Lublińskiego	SD 232
23	Maiewska Ludwika		Maiewska Ludwika	SD 156 SD 157
24	Moraczewski Stanisław	St. Moraczewski		SD 51
25	Moroń Witold	Księgozbiór Witolda Moronia		SD 55 SD 72 SD 221
26	Niezabitowski		Niezabitowski	SD 160

Funkcjonowanie biblioteki naukowej w zmieniającym się otoczeniu społecznym

27	Nurkowski Norbert		Norbert Nurkowski	SD 117
28	Połubiński Hieronim M.		H. M. Połubiński; Hieronim Połubiński	SD 15
29	Popiel Konstanty	Z Biblioteki Konstantego Popiela w Czaplach Wielkich		SD 161
30	Przegaliński Robert Alfred	Z Księgozbioru R. Przegalińskiego		SD 84 SD 56 SD 115
31	Reimschüssl Józef	Józef Reimschüssl		SD 73
32	Rozenwain Chaim		Od Chaima Rozenwaina	SD 20
33	Rydzewska A.B.G.	Z Biblioteki A.B.G. Rydzewskiej		SD 231
34	Rzątkoski Józef		Hic libri Josefi Rzątkoski	SD 154
35	Sapieha Aleksander		Ex libris Alexandri Principis Sapieha Donatis Societati Regiae Varsaviensi 1810	SD 220
36	Sawicki Fr.		Fr. Sawicki	SD 229
37	Siekierzyński Józef		Ex libris X. Paulini ad: Joseph Siekierzyński	SD 25
38	Słomiński W.		Ex Libris W. Słomiński	SD 81
39	Sokołowski Jan		Jan Sokołowski	SD 99
40	Sokulski Fr.		Ex libris Fr. Sokulski	SD 226
41	Starawiej Dominik		Dominic Starawiej	SD 104 SD 162
42	Starzyński Norbert Korwin		Norberti Korwiń Starzyński	SD 240
43	Stowarzyszenie Oświata i Wychowanie w Częstochowie	Stowarzyszenie Oświata i Wychowanie w Częstochowie		SD 74 SD 75 SD 76 SD 77
44	Szpakowski Juliusz		Ex libris Julius Szpakowski	SD 117 SD 118
45	Szukiewicz	Szukiewicz		SD 60
46	Tilsnerius Greg.		Tilsnerius Greg. g.1643	SD 7
47	Tomkowicz Stanisław	Z Biblioteki Dr St. Tomkowicza		SD 158 SD 225
48	Towarzystwo Rolnicze Krakowskie	C. K. Towarzystwo Rolnicze Krakowskie		SD 3
49	Waroczewska Julia	Z księgozbioru Julii Waroczewskiej		SD 74 SD 75 SD 76 SD 77

50	Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności, Czytelnia	Czytelnia W. T. D. X		SD 74 SD 75 SD 76 SD 77
51	Wentzl M.		M. Wentzl	SD 6
52	Węgleński W.		WWęgleński	SD 51
53	Węgorzewska Aniela z Kwileckich		Aniela z Kwileckich Węgorzewska	SD 63 SD 64
54	Wierciszewski		Z książek Wierciszewskiego	SD 49
55	Wilczopolski Jan Mikołaj		Jan Mikołaj Wilczopolski Sędzia Pokoju P[owia]tu Zamoyskiego	SD 230
56	Włoszczowski Józef		Józef Włoszczowski	SD 99
57	Wojtan W.		W. Wojtan	SD 16 SD 17
58	Zakład Narodowy im. Ossolińskich	Instytut Ossolińskiego		SD 22
59		Zapas Warszawski 1823		SD 75 SD 76 SD 77
60	Żukotyńscy Maria, Kazimierz	M.K.Ż. Kiryjówka	K.Ż. [supereklibris]	SD 28

Źródło: opracowanie własne.

Najstarszą proveniencją jest podpis właściciela: *Greg. Tilsnerius g. 1643*, znajdujący się na książce polskiego autora Joachima Pastoriusa *Flori Polonici seu Polonicae historiae epitome nova*, wydanej w Lejdzie w 1642 roku (fot. 6.1). Nie jest znana narodowość ani bliższe informacje dotyczące właściciela. Jego nazwisko może być zlatynizowaną formą nazwiska Tilsner. Książka wpłynęła do Biblioteki w 1956 roku.

Na szczególną uwagę zasługuje wolumin będący klockiem introligatorskim zawierającym sześć utworów:

1. *O Podatkowaniu* / Przez Sebastjana Dembowskiego, Kraków, 1791.
2. *Rzecz o Własności Fortun Kobiących* / przez Gabriela Taszyckiego, Kraków, 1792.
3. *Projekt Bezkrólewia Wiecznego*, 1790.
4. *Do Przeswietney Deputacyi Dla ułożenia Projektu Konstytucyi [...]*, Warszawa, 1791.
5. *O Doskonałym Prawodawctwie* / Przez Konstantyna Bogusławskiego, Warszawa, 1786.
6. *Dzwon staro-polskiej fabryki ulany w Warszawie roku 1791*.

Fot. 6.1. Podpis właściciela:
Greg. Tilsnerius

Źródło: Pastorius Joachim, Flori Polonici [...], Lejda 1642. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 7)

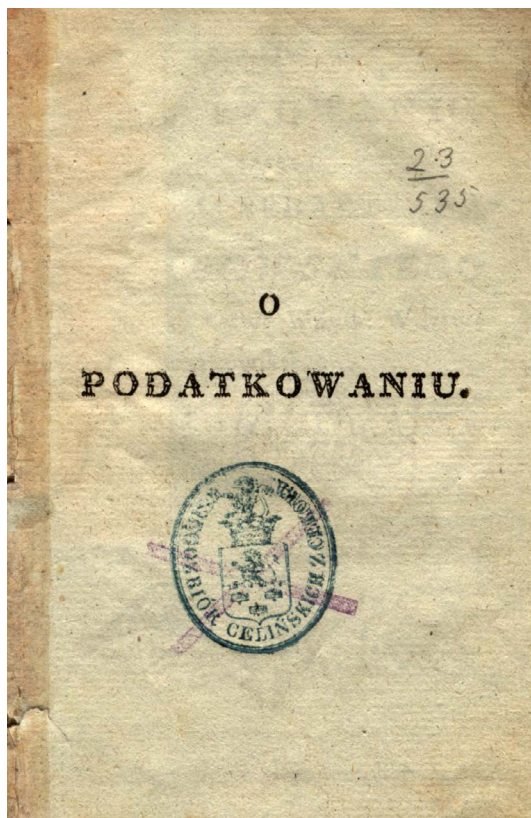

Na pierwszym z nich widoczne są trzy pieczętki: Biblioteka Korpusu Kadetów, Księgozbiór Celińskich z Cekowa, Biblioteka Ordynacji Krasieńskich (mało czytelna, ale możliwa do odczytania) oraz numer 947 (fot. 6.2, 6.3). Pozostałe utwory opatrzone są pieczętkami: Księgozbiór Celińskich z Cekowa oraz numerami od 948 do 952. Zdaniem Władysława Smoleńskiego, badającego utwory anonimowych publicystów z końca XVIII wieku, numeracja pochodzi z egzemplarzy Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Pisze o tym, omawiając *Projekt bezkrólewia wiecznego*. „Na egzemplarzu biblioteki ordynacji hr. Krasieńskich (nr 949), pochodzącym z księgozbioru Celińskich z Cekowa, dopisała dawna ręka: «przez Tasickiego (sic)

Fot. 6.2. Pieczętki Biblioteki Korpusu Kadetów, Biblioteki Ordynacji Krasieńskich z nr 947

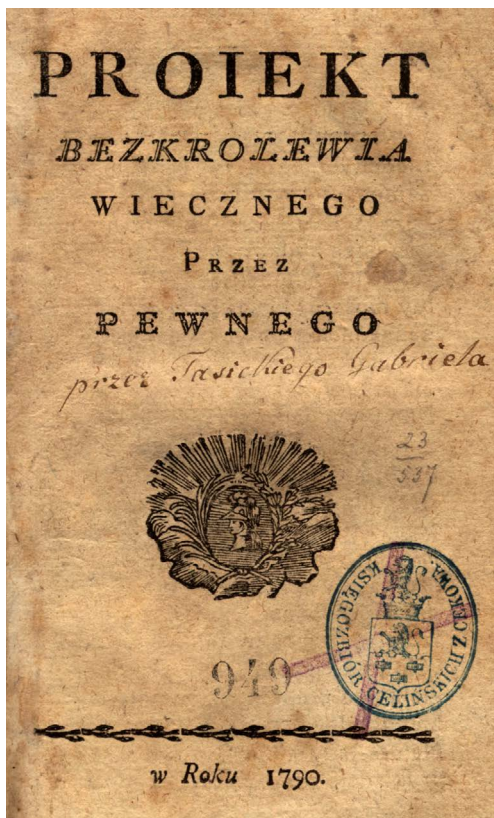
Źródło: Dembowski Sebastian, O podatkowaniu, Kraków 1791. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 109).

Fot. 6.3. Pieczęć Biblioteki Celińskich z Cekowa

Źródło: Dembowski Sebastian, *O podatkowaniu*, Kraków 1791. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 109).

Fot. 6.4. Nazwisko autora Gabriela Tasińskiego napisane ręcznie, nr 949 (Biblioteki Ordynacji Krasieńskich), pieczęć Biblioteki Celińskich z Cekowa

Źródło: Tasiński Gabriel, *Projekt Bezkrólestwa Wiecznego*, 1790. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 111).

Gabriela»" (Smoleński, 1912, s. 326). Na stronie tytułowej *Projektu* będącego w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu treść informacji o autorze podana jest dosłownie tak, jak ją przytacza Smoleński (fot. 6.4). Ta sama informacja znajduje się w Bibliografii Estreichera (Estreicher, 1936 t. 31, s. 59). Zgadza się również nr 949. Wynika z tego, że Smoleński korzystał z tego egzemplarza, przygotowując artykuł wydany w 1912 roku. Utwory należące do Celińskich z Cekowa przekazano do Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Klocek wpłynął do Biblioteki UE we Wrocławiu w roku 1959. Brakuje informacji o sposobie jego nabycia.

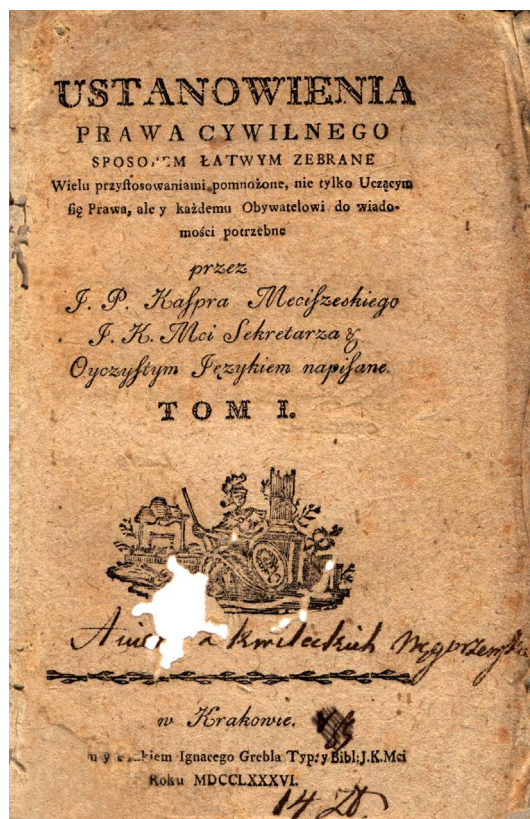
Wielkopolska

Najliczniejszą liczbę proveniencji ma grupa książek należąca do właścicieli z terenu Wielkopolski.

Na egzemplarzu książki *Nauka Prawa Przyrodzonego, Politycznego, Ekonomiki Politycznej y Prawa Narodów*, autorstwa księdza Hieronima Stroynowskiego (Wilno, 1791) widoczna jest pieczętka o treści: *Księgozbiór Engeströma*. Należała do Wawrzyńca Engeströma, posta szwedzkiego, który ożenił się z Polką Rozalią Chłapowską i osiadł w Wielkopolsce. Engeströmowie zgromadzili przez lata duży prywatny księgozbiór (Konopczyński, 1948, s. 272-274)². Książka wpłynęła do Biblioteki w 1964 roku.

Na książce *Ustanowienia prawa cywilnego sposobem łatwym zebrane [...] przez J. P. Kaspra Meczeskiego Oyczystym Językiem napisane* (Kraków, 1786, tom I, II) widoczny jest podpis: *Anieli z Kwileckich Węgorzewska* (fot. 6.5). Właścicielka była żoną generała Węgorzewskiego, zamieszkałą w Objezierzu. Była osobą o szerokich zainteresowaniach literackich, posiadała bibliotekę składającą się przeważnie z dzieł historycznych, w swym salonie gościła pisarzy, m.in. J.U. Niemcewicza (Kwilecki, 2010, s. 346). Książka wpłynęła do Biblioteki w 1958 roku.

W kolekcji znajduje się grupa 10 woluminów należących do rodziny Koczorowskich herbu Rogala. Ród ten wywodził się ze wsi Koczorów (Płockie). W pierwszej połowie XVII wieku Stanisław Koczorowski ożenił się z Jadwigą Mycielską i przeniósł do Wielkopolski. Koczorowscy wykazywali się aktywnością i inicjatywami w wielu ważnych momentach historycznych XIX i XX wieku. W różnych okresach należały do nich majątki: Gościeszyn, Jasień, Mikoszki, Pamiątkowo, Witostaw (Kwilecki, 2010, s. 10). Na ośmiu egzemplarzach widoczny jest podpis: *Koczorowski*, na czterech – okrągła pieczętka w kolorze czerwonym, w środku herb Koczorowskich Rogala i Bnińskich Łódzia, wokół napis *Ex libris Gościeszyn*. Na dwóch tomach książki *Widok Krolestwa*

Fot. 6.5. Podpis właścicielki: Aniela z Kwileckich Węgorzewska

Źródło: Heineccius Jan Christian, *Ustanowienia prawa cywilnego [...] T.1.*, Kraków 1786. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 63).

² Proveniencja widoczna w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/1485/edition/1692> (dostęp 9.05.2022).

Polskiego [...] autorstwa Jana Bielskiego (1714-1768), wydanej w Poznaniu w 1763 roku, widnieje tekst łaciński informujący o jej zakupie we Lwowie w 1766 roku przez Adama Tomasza Koczorowskiego h. Rogala. Na I tomie jest dodatkowy zapis o zakupie tego tomu przez Chądzyńskiego w 1842 roku oraz o tym, że w 1910 roku odziedziczył tę książkę wnuk Chądzyńskiego – Stanisław. Najbardziej bogatą w proveniencje jest książka *Relatiæ Powszechne Abo Nowiny Pospolite* [...] autorstwa Giovanni Botero (1540-1617), wydana w Krakowie w 1613 roku w Drukarni Mikołaja Loba. Poza podpisem: *Koczorowski* i pieczętą *Ex libris Gościeszyn* znajduje się tam także napis: *Hic Libri Josefi Rzętkoski* oraz notatka: *Ex libris Thomae Anthony Gosunski Decanus* [...] *Krobery et Borcery Proepri* [...] *Parochi Pempowieny*. Wynika z niej, że książka należała do księdza Tomasza Antoniego Gosuńskiego, sprawującego posługę duszpasterską na terenie Krobi, Borka i Pępowa. Na uwagę zasługuje także zniszczona, ale ciekawa oprawa: skóra brązowa, tłoczenia ślepe. Pośrodku oprawy w owalu widoczny jest baranek z chorągiewką – symbol Chrystusa zmartwychwstałego. Wokół owalu jest wytłoczony napis: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis*. Ponad owalem wytłoczony jest tytuł dzieła. Widoczne są ślady po klamrach³. Książka wpłynęła do Biblioteki w 1957 roku, niewykluczone, że drogą zakupu antykwarycznego, o czym świadczy nalepka „Księgarnia Antykwariat Dom Książki” widoczna na trzeciej stronie okładki.

Warszawa

Dzieło Arystotelesa *Politicorum libri octo...* wydane w Bazylei w oficynie Eusebiusa Episcopiusa w 1582 roku należało pierwotnie do księcia Aleksandra Sapiehy (1773-1812). Książę Sapieha uczestniczył w kampanii napoleońskiej oraz był aktywnie zaangażowany w życiu politycznym. Był człowiekiem o szerokich zainteresowaniach naukowych, członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Przekazał Towarzystwu księgozbiór (będący przejętą w spadku biblioteką kodeńską), liczący 6000 egzemplarzy, wśród których była wymieniona książka, o czym świadczy napis donacyjny na egzemplarzu: *Ex libris Alexandri Principis Sapieha Donatis Societati Regiae Varsaviensi 1810* (Domańska, 1975, s. 110-112). Książka wpłynęła do Biblioteki w 1957 roku.

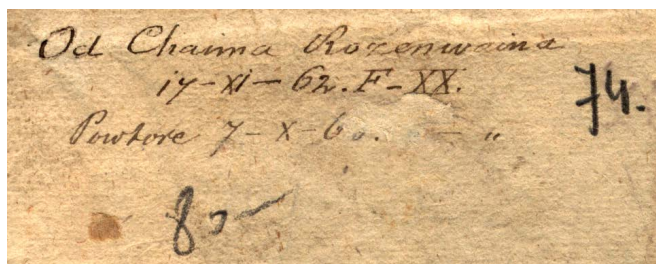
Na stronie tytułowej książki *Unterredung von der Wahl, Freyheit, Gesetzen und Sitten der Pohlen zur Zeit der Wahl Sigismund des Dritten* [...], (Breslau, Leipzig, 1753) widnieje podpis właściciela: *Henri Chojnacki* (fot. 6.6), a na wewnętrznej, trzeciej stronie okładki napis: *Od Chaima Rozenwaina* (fot. 6.7). Książka jest niemieckim tłumaczeniem dzieła Łukasza Górnickiego *Rozmowa Polaka z Włochem o wolnościach i prawach polskich* [...]. Nie można wykluczyć, że właścicielem był Henryk Chojnacki, kompozytor utworów tanecznych, działający w Warszawie w XIX wieku (Starczewski, 1937, s. 399). W bibliotece cyfrowej Polona widoczne są jego utwory. Niektóre z nich wydawane w Warszawie mają stronę tytułową w języku francuskim i tam imię kompozytora brzmi Henri (Polona, *online*).

³ Proweniencja widoczna w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/4069/edition/3914> (dostęp 9.05.2022).

Fot. 6.6. Podpis właściciela: Henri Chojnacki

Źródło: Górnicki Łukasz, *Unterredung von der Wahl [...]*, Breslau und Leipzig 1753. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 20).

Fot. 6.7. Notka: Od Chaima Rozenwaina

Źródło: Górnicki Łukasz, *Unterredung von der Wahl [...]*, Breslau und Leipzig 1753. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 20).

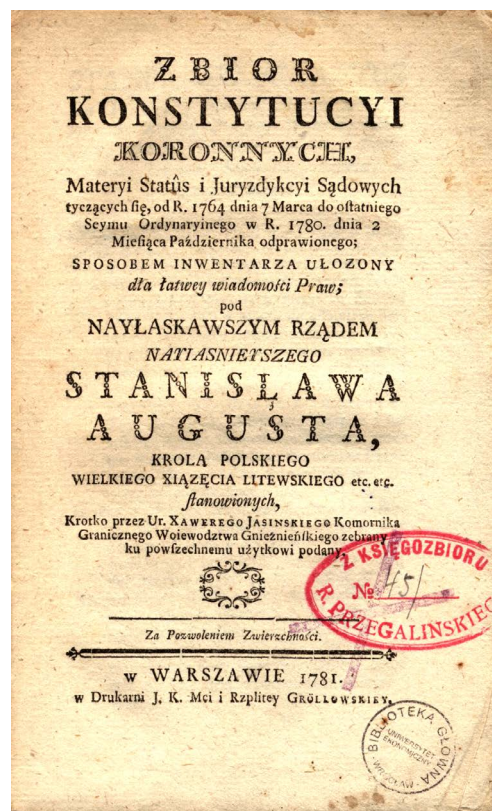
Natomiast Chaim Rozenwain był warszawskim antykwariuszem (Treichel, 1972, s. 764-765). Książka wpłynęła do Biblioteki w 1956 roku.

Książka *Edukacya obywatelska* autorstwa Adolfa Kamieńskiego, wydana w Warszawie w 1774 roku, należała do Jakuba Kazimierza Gieysztor (1827-1897), o czym świadczy pieczętka o treści: *Jak. Kaz. Gieysztor*. Właściciel był pochodzącym z Litwy uczestnikiem powstania styczniowego, który po tułaczce zesłania osiadł w Warszawie i pracował jako antykwariusz (Mościcki, 1958, s. 459-460)⁴. Książka wpłynęła do Biblioteki w 1957 roku.

Województwo lubelskie

W kolekcji znajdują się trzy książki opatrzone pieczętką *Z księgozbioru R. Przegalińskiego* (fot. 6.8). Są to: *Zbiór konstytucyi koronnych...* (Warszawa, 1781), *Słownik Mytologiczny Czyli Historia Bogów Bajeczna* (Warszawa, 1784), *Nauka Prawa Przyrodzonego, Politycznego, Ekonomiki Polityczney, i Prawa Narodów...* Hieronima Stroynowskiego (Wilno, 1785). Właściciel to

⁴ Proweniencja widoczna w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/2427/edition/2557> (dostęp 9.05.2022).

Fot. 6.8. Pieczęć właściciela: Z Księgozbioru R. Przegalińskiego

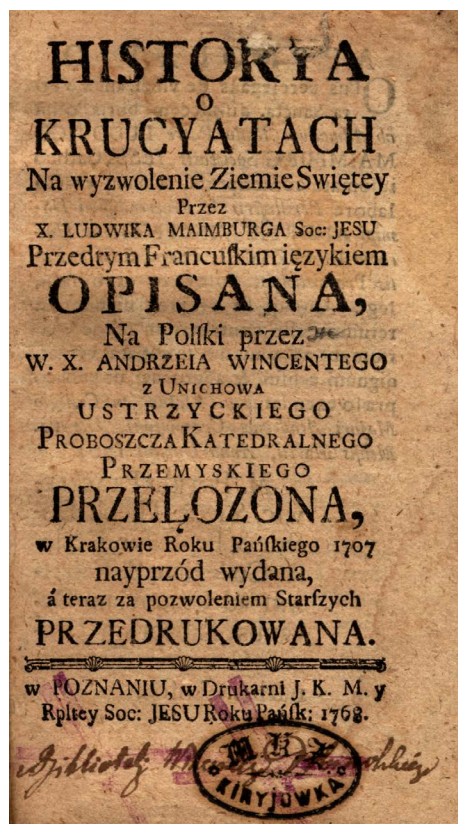
Źródło: Zbiór Konstytucyi Koronnych [...], Warszawa 1781. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 84).

prawdopodobnie Robert Alfred Przegaliński (1840-1927), uczestnik powstania styczniowego, prawnik, regionalista, autor książek na temat regionu lubelskiego, m.in. *Opowiadania o mieście Kraśniku i okolicy* (Lublin, 1927), bibliofil. Swoją prywatny księgozbiór przekazał pod koniec życia Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu (Sydor, 2014). Na egzemplarzach omawianej kolekcji brak jest śladów biblioteki KUL. Książki wpłynęły do Biblioteki w 1958 roku.

Właścicielem książki *Prawa, Konstytucje y Przywileje Królestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących...* (Warszawa, 1739) był – jak informuje zapis na egzemplarzu – Jan Mikołaj Wilczopolski Sędzia Pokoju P[owiatu] Zamoyskiego. Książka wpłynęła do Biblioteki w 1958 roku.

Inne tereny Polski

Książka Tadeusza Morskiego *Mysli O potrzebie i sposobach przysposobienia Młodzieży do służby Dyplomatycznej w Polsce* (Warszawa, 1792) opatrzona jest pieczęcią: St. Moraczewski oraz podpisem: W Węgleński. Należała do rodziny Moraczewskich (gałąź białorusko-litewska) i Węgleńskich. Rodziny były ze sobą spowinowacane przez małżeństwo Seweryna Moraczewskiego (h. Cholewa) i Seweryny z Węgleńskich (h. Sreniawa). Jeden z ich synów miał na imię Stanisław (Moraczewski, 1907, s. 8). Brakuje informacji o roku wpływu i sposobie nabycia.

Fot. 6.9. Pieczęć małżeństwa Żukotyńskich: M.K.Ż. Kiryjówka

Źródło: Maimbourg Louis, *Historia o krucyatach* [...] T.1, Poznań 1768. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 28).

Właścicielami książki *Historia o krucyatach Na wyzwolenie Ziemi Świętej. T.1*, autorstwa Ludwika Maimburga (Poznań, 1768) było małżeństwo Maria i Kazimierz Żukotyński z Kiryjówki w powiecie żytomierskim na Wołyniu. Świadczy o tym pieczęćka M.K.Ż. Kiryjówka (fot. 6.9) oraz supereklibris na dolnej części grzbietu: „K. Ż.” (Kazimierz Żukotyński) (Jabłoński, Lenczewski, Osełko i Sobańska, 2012, s. 237). Książka wpłynęła do Biblioteki w 1956 roku.

6.4. Księgozbiór Izby Przemysłowo-Handlowej

W 1848 roku wrocławscy kupcy i bankierzy założyli Izbę Handlową (Handelskammer), przekształconą w 1924 roku w Izbę Przemysłowo-Handlową. Instytucja ta była organem opiniodawczym i wnioskodawczym miejscowych sfer gospodarczych, reprezentującym ich interesy wobec pruskich władz państwowych. Przedmiotem jej uwagi były sprawy handlu, przemysłu, szkolnictwa zawodowego średniego i wyższego oraz transportu, szczególnie kolejnictwa i żeglugi na Odrze. Izba wspierała finansowo Śląskie Towarzystwo Geograficzne, wrocławski Teatr Miejski i uniwersytet. Była inicjatorką utworzenia Królewskiej Wyższej Szkoły Technicznej. Wydawała własne czasopisma (*Jahresberichte der Handelskammer zu Breslau*, *Ostdeutsche Wirtschaftszeitung*, *Industrie und Handels Adressbuch*). W 1945 roku grupa katowickich i krakowskich działaczy gospodarczych utworzyła we Wrocławiu polską Izbę Prze-

mysłowo-Handlową, która odegrała ważną rolę w odbudowie życia gospodarczego regionu, wspierając osadnictwo polskie i rozwój prywatnej przedsiębiorczości. Przyczyniła się także do powstania Wyższej Szkoły Handlowej i Dolnośląskiego Banku Spółdzielczego dla Handlu, Rzemiosła i Przemysłu. W 1951 roku Izbę podporządkowano Wydziałowi Przemysłu Wojewódzkiej Rady Narodowej (Harasimowicz, 2001, s. 296).

Najprawdopodobniej Izba już od początku swego istnienia gromadziła specjalistyczny księgozbiór. Biblioteka i archiwum czasopism Handelskammer były ważnym miejscem gromadzenia i udostępniania literatury ekonomicznej dla środowiska kupieckiego Wrocławia oraz warsztatem studiów nie tylko dla kształcenia przyszłych kupców i przedsiębiorców, ale także dla osób studiujących na innych kierunkach we Wrocławiu (Freymark, Volz, Gothein i Wendt, 1924 s. 166). Po likwidacji Izby księgozbiór trafił do Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu. Dyrektor Biblioteki WSE Aleksander Kudelski zanotował, że „Protokół zdawczo-odbiorczy został podpisany 27 stycznia 1950 r. i obejmował 26 126 tomów, w tym wiele cennych regionalnych opracowań ekonomicznych” (Kudelski, 1965, s. 116). Protokół nie zachował się do naszych czasów.

Książki wpływające do Izby od początku jej istnienia musiały być wpisywane do rejestru akcesji (przykładowy zapis akcesyjny: A.R. 368/20) i otrzymywały pieczętę. Dane te znajdują się na stronach tytułowych książek. Następnie układane były na półkach według zasad ustalonych przez pracowników Izby. Udostępniane były na pewno prezencyjnie, brakuje zaś informacji o wypożyczaniu na zewnątrz.

Powiększający się stale księgozbiór wymusił konieczność jego spisania i uporządkowania w działach tematycznych. W tym celu została stworzona klasyfikacja jako wewnętrzny system użytkowy Biblioteki umożliwiający ustawienie na półkach książek znajdujących się w zbiorach oraz dotarcie do nich poprzez katalog. Składa się ona z 6 działów i 34 poddziałów, odzwierciedla tematykę gromadzonych książek i czasopism i znajduje się na początku każdej księgi zachowanego katalogu. Tematyka księgozbioru przedstawiona jest w tab. 6.2.

Tabela 6.2. Klasyfikacja zbiorów biblioteki Izby Przemysłowo-Handlowej

Symbol	Nazwa działu	Nazwa działu w języku polskim
A.I	Gesetze und Rechtsquellen	Ustawy, przepisy i źródła prawa
A.II	Legislatorische Arbeiten	Prace legislacyjne
A.III	Juristische Zeitschriften und Commentare	Czasopisma prawnicze i komentarze
A.IV	Wissenschaftliche Bearbeitungen das heimischen Rechts	Naukowe opracowania prawa krajowego
A.V	Fremde Rechte	Prawa państw obcych
B.I	Volkswirtschaftliche und enzyklopädische Zeitschriften und Wörterbücher	Czasopisma i słowniki ekonomiczne i ogólne
B.II	Allgemeine Volkswirtschaft	Ekonomia
B.III	Nationalökonomik der... [słowo nieczytelne]	
B.IV	Industrie Ausstellungen	Wystawy przemysłowe

Funkcjonowanie biblioteki naukowej w zmieniającym się otoczeniu społecznym

B.V	Nationalökonomik der Gewerbe, Gewerbesreiheit und Zunftzwang	Ekonomia zawodów, przynależność do cechu
B.VI	Organisation das Zollvereins, Freihandel und Schutzzoll	Związek celny, wolny handel, cło ochronne
B.VII	Nationalökonomik der Transportgewerbe	Ekonomia transportu
B.VIII.	Theorie das Zinses, Geldes und der Banken	Teoria odsetek, pieniądza i banków
B.IX	Sparkassen und Volksbanken. Lage der arbeitenden Klasse	Kasy oszczędnościowe i banki ludowe. Sytuacja klasy robotniczej
B.X	Versicherungswesen	Ubezpieczenia
B.XI	Wirtschaftsgeschichte und Literatur der Volkswirtschaft	Historia gospodarcza i literatura nt. gospodarki narodowej
B.XII	Geistiges Eigentum, Patentwesen	Prawo własności intelektualnej, patenty
B.XIII	Bewölkerung, Armangslage, Kolonisation	Ludność, ubóstwo, kolonizacja
B.XIV	Münz, Maass, und Gewichtswesen	Wiedza o monecie, miarach i wagach
B.XV	Zolltarife	Opłaty celne
C.I	Finanzwissenschaft	Wiedza o finansach
C.II	Statistik	Statystyka
C.III	Politik und Staatsrecht	Polityka i prawo państwowe
C.IV	Polizei und Finanzverwaltung	Policja i administracja finansowa
C.V	Länderbeschreibung und Geschichte	Opisanie krajów i ich historia
D.I	Hilfsbücher das Handels	Książki pomocnicze z zakresu handlu
D.II	Gewerbliche technick	Działalność gospodarcza (warsztaty rzemieślnicze, drobna wytwórczość, praktyka drobnej przedsiębiorczości)
D.III	Technick der [słowa nieczytelne]	
E.I	Handelskammerberichte	Raporty, sprawozdania IPH
E.II	Geschichtsberichte anderer Art	Raporty dawne różne
F.I	Karten	Mapy
F.II	Bibliographische Hilfsmittel	Bibliograficzne materiały pomocnicze
F.III	Vermischte Schrifften	Pisma różne
F.IV	Zeitungen	Czasopisma

Źródło: opracowanie własne.

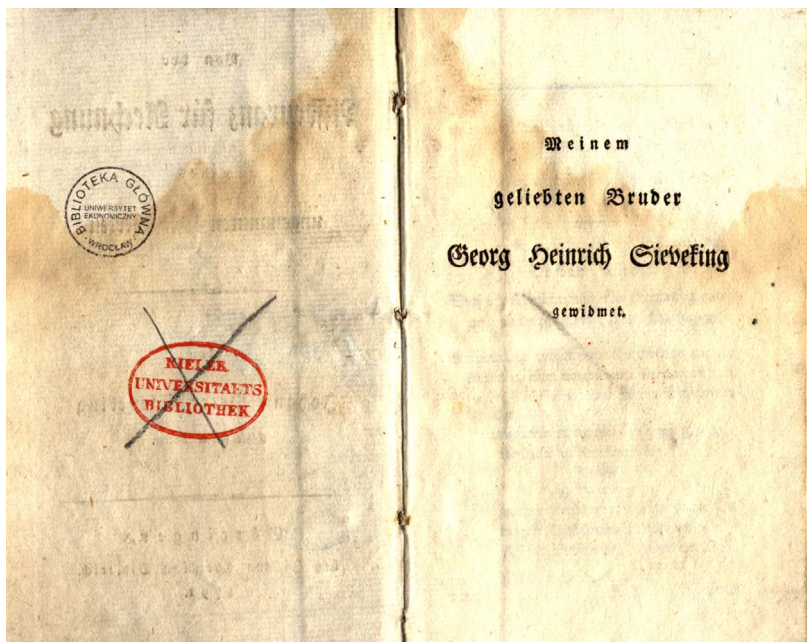
Katalog zbiorów biblioteki Izby Przemysłowo-Handlowej składa się z dwóch tomów (36 cm wysokości każdy), na okładce każdego z nich jest etykieta z napisem: Katalog, oznaczenie części [Teil 1, Teil 2] oraz data: 1925. Sporządzony był ręcznie, w języku niemieckim. Jest to katalog działowy. Na początku każdego tomu znajduje się wykaz działów w nim

reprezentowanych. Działy oznaczone są wielką literą łacińską, a poddziały – cyfrą rzymską. Każdy poddział oznacza inną tematykę. Po tym następują rubryki z danymi dla każdego z poddziałów: liczba porządkowa, tytuł dzieła, data wpływu. W obrębie poddziału zarejestrowane są tytuły książek, które kolejno wpływały do zbiorów. Brakuje informacji o sposobie ich nabycia. Na kilku pierwszych stronicach każdego poddziału przy wpisanych tytułach książek nie ma podanej daty wpisu. Najwcześniejsza podana data wpisu to 20.11.1869, najpóźniejsza 16.07.1925. Po każdym poddziale jest kilka kartek niezapisanych, przeznaczonych na wpisy nowych książek, które mają wpłynąć. Strony nie są numerowane. Każdy poddział rejestruje książki na określonej liczbie arkuszy papieru, które następnie zostały wszyte i oprawione w dwa tomy, co skłania do twierdzenia, że katalog był sporządzony retrospektywnie ze stanem na 1925 rok.

Po 1925 roku księgozbiór Biblioteki wzbogacał się o kolejne numery czasopism, wpływały też nowe książki, co zostało odnotowane w katalogu. Książki z najnowszą datą wydania *Wystawa Ziem Odzyskanych* (Wrocław, 1948) oraz *Informator Działu Społeczno-Gospodarczego* [...] (Łódź, 1948) znajdują się w dziale B.IV pod wspólną pozycją 154. Brakuje daty wpisu. Liczba tytułów wpisanych do katalogu wynosi łącznie 10 006.

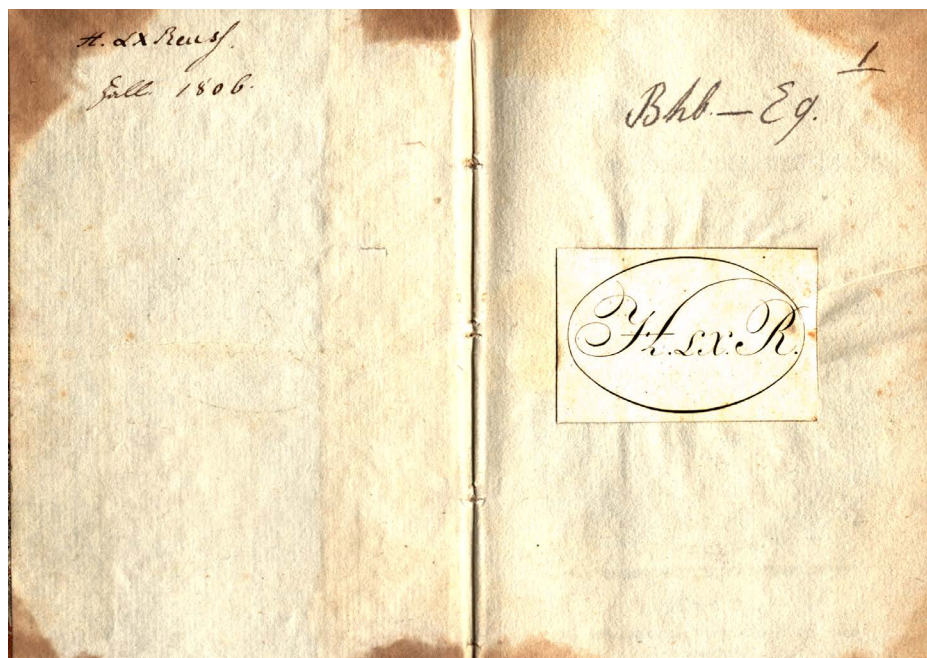
Na egzemplarzach książek z Biblioteki IPH, w tym także starych druków, widoczne są pieczętki o treści: *Industrie-und Handelskammer Breslau* lub *Handelskammer Breslau*, a także *Izba Przem.-Handl. Wrocław Biblioteka* oraz sygnatura, na którą składa się kombinacja trzech znaków: działu, poddziału i numeru w obrębie poddziału (np. książka *Corpus iuris canonici*... wydana w 1670 roku ma sygnaturę A.I.404). Na niektórych książkach jest także numer i rok wpływu z rejestru akcesji, np. A.R. 368/23, przy czym ostatnie dwie cyfry oznaczają rok wpływu. Pieczętki i sygnatury znajdują się głównie na stronach tytułowych, sygnatury także na grzbietach książek. Na kilku egzemplarzach starych druków są dodatkowe informacje proveniencyjne, które wskazują, że książka – zanim trafiła do IPH – miała innych właścicieli. Należą do nich:

- Dzieło Gottfrieda Achenwalla *Staatsverfassung der heutigen vornehmsten Europäischen Reiche und Völker im Grundrisse*, Th. 1, 2, wydane w Göttingen w latach 1781-1785, należało niegdyś do dwóch osób. Na stronie tytułowej książki widnieje napisane ręcznie, druczkiem bibliotecznym, nazwisko: *Wagner*. Z kolei na stronie przedtytułowej jest ręczna adnotacja: *Ad bibl. Dr Dobes*. (sygnatura SD 121).
- Wydany w trzech tomach *Corpus Juris Germanici publici et privati*, opracowany przez Carla Friedricha Gerstlachera, wydany we Frankfurcie i Lipsku w latach 1783-1786, należał do właściciela o nazwisku *Zehler*, o czym informuje naklejka z nazwiskiem znajdująca się na wewnętrznej stronie okładki każdego tomu (sygnatury SD 209, SD 210, SD 211).
- Do Biblioteki Uniwersytetu w Kilonii należała niegdyś książka autorstwa Johanna Petera Sievekinga *Von der Assecuranz fur Rechnung* [...], wydana w Göttingen w 1791 roku. Informuje o tym pieczętka o treści: *Kieler Universitaets Bibliothek* (fot. 6.10), znajdująca się na odwrocie strony tytułowej (sygnatura SD 148).

Fot. 6.10. Pieczęć Biblioteki Uniwersyteckiej w Kilonii

Źródło: Sieveking Johann Peter, Von der Assecuranz fur Rechnung [...], Göttingen 1791. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 148).

Fot. 6.11. Napis oraz naklejka własnościowa księcia Henryka LX Reus

Źródło: Sonnenfels Joseph, Grundsätze der Polizey, Handlung, und Finanz, Wien 1796. (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, sygn. SD 70).

- Wydane w dwóch tomach dzieło Teodora Ostrowskiego *Civilrecht der Polnischen Nationen* [...], (Lipsk, 1797 i 1802) należało do Królewskiej Komisji Generalnej dla Prowincji Prus Wschodnich i Zachodnich oraz Poznania, o czym informuje pieczętka o treści: *Koenigl. General Commission für die Provinzen Ost-u. Westpreussen u. Posen* na obu tomach dzieła (sygnatury SD 207, SD 208).
- Dzieło Josepha von Sonnenfelsa *Grundsätze der Polizey, Handlung, und Finanz*, wydane w Wiedniu w 1786 roku, posiada na wewnętrznej stronie okładki napis: *H. LX. Reuss Edl. 1806*, a na stronie przedtytułowej naklejkę o treści: *H. LX. R.* (fot. 6.11). Właścicielem książki był książę Henryk LX Reuss (1784-1833), starszy brat księcia Henryka LXIII Reuss z linii Köstritz (CERL Thesaurus, b.d.) (sygnatura SD 70).

6.5. Podsumowanie

Książki znajdujące się w kolekcji pochodzą z prywatnych bibliotek książąt, arystokracji, bogatego ziemiaństwa, inteligencji (prawników, księgarzy), duchownych, a także instytucji – bibliotek, klasztorów, stowarzyszeń, urzędów. Zauważalne są także pozycje, których właścicielkami są kobiety. Narodowość właścicieli jest głównie polska i niemiecka.

W kolekcji nie dziwi obecność dużej liczby książek w języku niemieckim i o niemieckiej proveniencji, ponieważ do 1945 roku Wrocław znajdował się w granicach państwa niemieckiego. Od maja 1945 roku stał się miastem polskim. Książka polska pojawiła się wraz z ludnością polską przesiedloną z terenów Rzeczypospolitej, które po 1945 roku znalazły się poza jej granicami (Wileńszczyzna, Wołyń) oraz z Polakami z innych stron Polski: Wielkopolski, Małopolski, Polski Centralnej, Lubelszczyzny, którzy zdecydowali się rozpocząć nowe życie na ziemiach odzyskanych. Zakres terytorialny dzieł w kolekcji obejmuje obszar od Kiryjówki (dawne tereny na wschodzie Rzeczypospolitej) do Kilonii, miasta w północnej części Niemiec, stolicy prowincji Schleswig-Holstein. Okres II wojny światowej i jej konsekwencje miały wpływ na skład proveniencyjny większości współczesnych bibliotek, w tym także omawianej kolekcji, w której struktura proveniencyjna charakteryzuje się dużą różnorodnością. Nie brak w niej jednak ciekawych obiektów, jak np. egzemplarze z księgozbiorów księcia Aleksandra Sapiehy czy dyplomaty Wawrzyńca Engeströma.

Badania proveniencyjnych kolekcji starych druków Biblioteki UE we Wrocławiu nie zostały całkowicie zakończone. W kolekcji są jeszcze pozycje zawierające zapiski proveniencyjne, których treść jest obecnie niemożliwa do odczytania. Brakuje także dokładniejszych informacji o właścicielach, których nazwiska już zostały odczytane.

Badań nie ułatwia brak ujednoliconej, narodowej bazy proveniencji. O konieczności stworzenia takiej bazy dyskutuje się w środowisku bibliotekarskim od wielu lat. W 2016 roku powstała we Wrocławiu Proveniencyjna Grupa Robocza skupiająca polskie biblioteki zajmujące się badaniem starych druków i rękopisów. Członkowie Grupy przygotowują obecnie podstawową bibliografię związaną z badaniami proveniencyjnymi oraz wy-

kaz polskich instytucji przechowujących stare druki (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2017). Można przypuszczać, że działalność Grupy przyczyni się z czasem do powstania polskiej, narodowej bazy proveniencji. Należy zaznaczyć, że tego rodzaju bazy istnieją już w innych krajach: we Francji (Skutecka-Wilgosiewicz, 2006, s. 201-207) i w Czechach (Provenio, b.d.). Istnieje też międzynarodowa baza proveniencji tworzona w Consortium of European Research Libraries (CERL Heritage..., b.d.), z którą to instytucją współpracują także polscy bibliotekarze w ramach grup roboczych ds. pochodzenia (Agnieszka Franczyk-Cegła, Ossolineum, Wrocław), opraw (Marianna Czapnik, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), rękopisów (Agnieszka Fabiańska, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) (CERL, b.d.). Inspiracją dla polskiej, narodowej bazy proveniencji może być np. baza inkunabułów Material Evidence in Incunabula (MEI), rejestrująca każde świadectwo dające informację o pochodzeniu i drodze książki od drukarni do jej obecnego właściciela (Franczyk-Cegła, 2018, s. 73).

W przyszłości – w miarę możliwości – można podjąć próby dokończenia badań proveniencyjnych. Można też rozważyć poddanie starych, zniszczonych egzemplarzy zabiegom konserwatorskim. Z uwagi na wysokie koszty takiego przedsięwzięcia praktyczniejsza jest jednak ich digitalizacja. Zapewni ona ochronę zbiorów, informację o zbiorach, udostępnianie treści *online*. Przyczyni się też do popularyzacji polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego. Kolekcja jest ciekawą częścią zbiorów Biblioteki i może być wykorzystywana do celów naukowych, edukacyjnych i marketingowych.

Literatura

- Birkenmajer, A., Kocowski, B. i Trzynadlowski, J. (red.). (1971). *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- CERL. (b.d.). CERL's Collaboration Network. Pobrano 9 maja 2022 z <https://www.cerl.org/collaboration/main>
- CERL Heritage of the Printed Book Database. (b.d.). Pobrano 22 stycznia 2022 z <https://kxp.k10plus.de/DB=1.77/DB=1.77/LNG=EN/?COOKIE=U999,K999,D1.77,E8922bfdd-10e,10,B9994+++++,SY,QDEF,A,H12,,73,,76-78,,88-90,NGAST,R156.17.159.240,FN>
- CERL Thesaurus. (b.d.). Heinrich, LXIII., Reuß jüngere Linie zu Köstritz, Prinz. Pobrano 22 stycznia 2022 z <https://data.cerl.org/thesaurus/cnp01938580>
- Cubrzyńska-Leonarczyk, M. (2017). Proveniencje. W: A. Żbikowska-Migoń i M. Skalska-Zlat (red.), *Encyklopedia książki* (t. 2, s. 466-467).
- Estreicher, K. (1936). *Bibliografia polska. T. 31*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Domańska, H. (1975). Z dziejów Biblioteki Kodeńskiej Sapiehow. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*, (1), 97-126.
- Franczyk-Cegła, A. (2018). O zadaniach i metodologii badań proveniencyjnych w bibliologii na przykładzie badań nad kolekcją Baworovianum. *Bibliotheca Nostra*, 4(54), 69-84. Pobrano z <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/427455/edition/400358/content>
- Freymark, W., Volz, W., Gothein, G. i Wendt, H. (1924). *Die Handelskammer Breslau 1849-1924: Festschrift der Industrie- und Handelskammer Breslau*. Breslau: Kommissionsverlag von Th. Schatzky.
- Harasimowicz, J. (red.). (2001). *Encyklopedia Wrocławia*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.

A. Rogalińska, Kolekcja starych druków w zbiorach Biblioteki Głównej UE we Wrocławiu...

- Jabłoński, A., Lenczewski, T., Osełko, H. i Sobańska, M. (red.). (2012). *XXXV Aukcja książek i grafiki: Warszawa 24 listopada 2012*. Warszawa: Lamus Dom Aukcyjny.
- Karlak, W. (2009). Katalogowanie starych druków w formacie Marc 21: z doświadczeń bibliotek naukowych współpracujących z Narodowym Katalogiem Nukat. *Bibliotheca Nostra*, 2(18), 26-34. Pobrano z <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/17098/edition/14903/content>
- Kocowski, B. (1951). Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków. *Przegląd Biblioteczny*, (1/2), 72-84.
- Konopczyński, W. (1948). Engeström Wawrzyniec. W: W. Konopczyński (red.), *Polski Słownik Biograficzny*, (t. 6, s. 272-274).
- Kudelski A. (1965). Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu. W: *Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964* (s. 115-124). Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej.
- Kwilecki, A. (2010). *Wielkopolskie rody ziemiańskie*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Moraczewski, S. (1907). *Moraczewscy – zarys genealogiczny*. Lwów: nakładem autora.
- Mościcki, H. (1958). Jakub Gieysztor. W: W. Konopczyński (red.), *Polski Słownik Biograficzny*, (t. 7, s. 459-460). Wrocław: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Piekarski, K. (1929). Rudolf Kotula: Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarneckiego mieszczących się obecnie w Baworovianum we Lwowie. *Przegląd Biblioteczny*, (3/3), 388-415.
- Polona. (b.d.). Chojnacki Henryk (1817-1894). Pobrano 21 kwietnia 2023 z [https://polona2.pl/search/?filters=creator:%22Chojnacki,_Henryk_\(1817--1894\)_Kompozytor%22,public:0](https://polona2.pl/search/?filters=creator:%22Chojnacki,_Henryk_(1817--1894)_Kompozytor%22,public:0)
- Provenio. (b.d.). Pobrano 22 stycznia 2022 z <https://provenio.net/#/>
- Rogalińska, A. (2007). Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. W: B. Żmigrodzka (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* (s. 31-46). Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu.
- Rogalińska, A. (2010). Małopolskie i lwowskie znaki własnościowe w kolekcji starych druków Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, (89), 37-44.
- Sipayło, M. (1975). O metodzie badań proveniencyjnych starych druków. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*, (1), 9-30.
- Skutecka-Wilgosiewicz, R. (2006). Lyońska baza proveniencji – poznańskie marzenia. *Biblioteka*, 10(19), 201-207.
- Smoleński, W. (1912). Publicyści anonimowi z końca wieku XVIII. *Przegląd Historyczny*, 14(1), 317-337.
- Starzewski, F. (1937). Chojnacki Henryk. W: W. Konopczyński (red.), *Polski Słownik Biograficzny* (t. 3, s. 399). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Sydor, A. (2014). *150. rocznica Powstania Styczniowego – dwaj rówieśnicy w Janowie: Robert Alfred Przegalinski i Roman Rogiński*. Pobrano z <https://www.janowlubelski.pl/historia-janowa-lubelskiego-teksty/-150-rocznica-powstania-styczniowego-dwaj-rowiesnicy-w-janowie-robert-alfred-przegalinski-i-roman-roginski>
- Treichel, I. (red.). (1972). *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa-Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Wierzbowski, T. (1889-1894). *Bibliographia polonica XV ac XVI ss. Vol. 1-3*. Varsoviae: C. Kowalewski.
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (2017). *Proveniencyjna Grupa Robocza*. Pobrano z <https://ossolineum.pl/index.php/proveniencyjna-grupa-robocza/>

A Collection of Old Prints in Book Resources of the Main Library of Wrocław University of Economics and Business and its Provenances

Abstract: This article is the result of several years of research on the collection of old prints in the Main Library of Wrocław University of Economics and Business with particular reference to the results of provenance studies. It discusses the theoretical issues of provenance research. Two groups of books are presented: polonica and books taken over from the liquidated Chamber of Industry and Commerce in Wrocław. Owners of books from various regions of Poland and abroad are presented. The history of the Chamber of Industry and Commerce and its book collection is presented on the basis of the preserved catalogue of its collection. The necessity of continuing research and the problems related to it were pointed out: the lack of a national provenance database and the lack of a Polish standard of provenance description. The collection is an interesting part of the Library's holdings and can be used for research, educational and marketing purposes.

Keywords: research libraries, special collections, early printed books, book ownership marks, Library of the Chamber of Industry and Commerce, history.